

Offentlig föreläsning av vilda rovdjur PM

Måndagen den 8 till tisdagen den 9 november 2010 ordnas på Rovdjurscentret De 5 Stora i Järvsö i Hälsingland. ett seminarium kallat Large 2010 - Nordens första seminarium om rovdjursturism.

Seminarieavgift: 1 200 SEK + moms, vilken inkluderar lunch ankomstdag och fika enligt program. Stefan Fölster, chefsekonom för Svenskt Näringsliv inleder. Den lokala tyngdpunkten ligger på Svensk Rovdjursturisms anläggning för björnskådning i Bollnäs, vilken beskrivs så här.

Arrangör: Svensk Rovdjursturism

Pris: 2 750 SEK inkl. moms

Ort: Bollnäs

Typ: Aktiviteter

Björnskådning; 1 dygn

Björnskådningens upplägg:

Ankomst med lunch

Gästerna bereder själva proviant för kvällsmål och frukost innan avfärd

Transport och/eller vandring ut till gömslet

Övernattning

Åter till anläggningen

Stadigare frukost

Hemfärd

Seminarier i Järvsö, liksom propäer från Destination Järvsö, väcker en del frågor som är naturliga att ställa eftersom mycket kring de reella möjligheterna för rovdjursturism enligt Svensk Rovdjursturisms koncept med björnskådning förefaller dunkla. Dessutom framstår genom intervjuer en del önskemål från chefsekonomerna för Svenskt Näringsliv, Stefan Fölster, som godtrogna. De avser riktlinjer och stöd som underlättar rovdjursturism, exempelvis genom att rovdjur förses med halsband som underlättar för turister att få se dem och speciella tillstånd för åtling vid visningsplatser. Även om hans arbete merendels är ansvarsfullt krävs viss ämnesinsikt för meningsfull rådgivning. Seminarieavgiften är tillsammans med alla kringkostnader inte heller försumbar för många intresserade och man vill som landsbygdsföretagare veta om investeringen är meningsfull innan man gör satsningen.

Vi har tittat en del på björnskådningens upplägg och finner att syftet enligt exemplet är föreläsning av vilda djur; uttryckligt *Ursus arctos*, brunbjörn.

Svensk Rovdjursturisms vildmarkscamp är en professionellt driven anläggning, som till vissa delar kan sägas ha karaktär av ett friluftsmuseum, vilket också rymmer ett komfortabelt gömsle där man på nära håll i lugn och ro kan studera vilda men habituerade björnar.

Björnarna visar upp sig av egen vilja (att besöka åtel), så björngaranti utlovas inte. Statistik visar dock att över 90 procent av gästerna får ett björnmöte.

Björnarna är inte inhägnade utan binds till platsen på annat sätt (inmatning). Detta ställer frågor om hur anläggningen ska definieras. Enligt Jordbruksverkets föreskrifter innebär offentlig föreläsning av djur en djurhållning där djur förevisas för allmänheten och där föreläsningen sker med eller utan entréavgift i minst sju dagar eller mer per år i en permanent anläggning. Exempel på anläggningar som omfattas av bestämmelserna är traditionella djurparker, 4H-gårdar, tropikhus, fågelvoljärer hos trädgårdsanläggningar, vilthägn med turistbesök, friluftsmuseer med djur, m.m. "Friluftsmuseer med djur" hamnar närmast och det avslutande "m.m." gör att Svensk Rovdjursturisms björnhantering avgjort lär falla under vad föreskrifterna omfattar.

Försiktighetsprincipen gäller alla som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd. De försiktighetsmått som behövs för att undvika olägenheter eller skador för människors hälsa eller miljön ska alltid vidtas. Regeln avser också sådant som utarmade av natur- och kulturmiljöer eller den biologiska mångfalden och riktar sig dessutom mot misshushållning med naturresurser, energi och material (2 kap 3 § miljöbalken).

Många djur av vilda arter och växter på olika håll i världen hotas till sin existens. För att skydda dessa arter finns bland annat CITES-konventionen och artskyddsförordningen (2007:845). Genom dessa bestämmelser regleras bland annat hantering av hotade arter genom att krav ställs på tillstånd och intyg.

Jordbruksverket är administrativ och beslutande myndighet för CITES och fattar beslut och utfärdar tillstånd. Tillstånd måste alltid sökas i förväg för aktiviteter med djur, växter med mera som är skyddade enligt CITES. Naturvårdsverket är vetenskaplig myndighet för CITES och ska bland annat bedöma artens möjlighet att överleva.

Artskyddsförordningen under miljöbalken reglerar bland annat fridlysning och förevisning av djur av vilda arter. Genom artskyddsförordningen har Sverige även genomfört rådets förordning (EG) nr 338/97 om skyddet av arter av vilda djur och växter genom kontroll av hanteringen av dem. Det krävs artskyddstillstånd för att förevisa djur av vilda arter i djurpark. Länsstyrelsen har tillsynsansvaret, vilket innebär att vid besök på plats kontrolleras bland annat att de exemplar som hanteras är lagligt åtkomna.

Om man förevisar djur kan också verksamhetstillstånd behövas från Länsstyrelsen (ej detsamma som det djurskyddstillstånd som också krävs för zoohandel). Den som exempelvis utbjuder eller innehar djur måste visa att djuren är lagligt åtkomna – s.k. omvänd bevisföring. Verksamhetstillstånd krävs nämligen för att i förvärvssyfte bedriva näringsfång med levande djur och växter av de arter, som i bilaga 1 till artskyddsförordningen har markerats med N (arten kräver noggrant skydd enligt art- och habitatdirektivet), vilket gäller *Ursus arctos*, brunbjörn och för övrigt även *Canis lupus*, varg (finska bestånd utanför renskötselområden; grekiska populationer söder om 39:e breddgraden; spanska populationer söder om Duero; alla populationer i övriga medlemsstater utom Estland, Lettland, Litauen, Polen och Slovakien).

Vad som i rovdjursskådning av den art som Svensk Rovdjursturism saluför är att mena med ”lagligt åtkomna” är inte uttryckligt redovisat i förordningen. Bland annat torde miljö-, jakt- och livsmedelslagstiftningen beröras vid sidan om CITES.

Alla djur som hålls av människor omfattas av djurskyddslagen. Djurskyddslagen är förebyggande och målet är djuren ska ha det bra och kunna bete sig naturligt. I Sverige finns gamla etiska och kulturella värderingar om mänskliga skyldigheter och rättigheter mot djur. Den djurskyddslag som finns i Sverige bygger på dessa värderingar. Det finns också bestämmelser inom EU som påverkar Sveriges djurskyddslag. Jordbruksverket är central myndighet för lagen. Det betyder att Jordbruksverket har ansvar för att utforma bestämmelserna. Jordbruksverket samordnar också länsstyrelsernas arbete med djurskydd. Länsstyrelserna ansvarar bland annat för att kontrollera att den som har djur följer de bestämmelser som finns om djurskydd.

Kundansvar inom äventyrs- och upplevelseturism är dessutom diffust. Nättidningen Tourism-Review.com har nyligen påtalat brister i ett växande sortiment av utmanande attraktioner. Nackdelen med tillväxten är att antalet olycksfall också ökar. Orsaken är bland annat bristen

på olycksfalls- och säkerhetsföreskrifter, och företagens okunskap och oförmåga att följa de som finns. Överraskningsmomentet är den situation då störst risk för attack av björn sker. Det innebär att vid rovdjursturism med åtel är vägen till och från gömslet ett riskmoment. En björn som vänjs vid människans närvaro och ofarlighet kan bli riskabel. Det är intressant att få veta vilka säkerhetskriterier som utfärdare av svenska verksamhetstillstånd kräver tillgodosedda vid denna typ av förevisning av vilda djur, som ju påtagligt skiljer sig från visningar på cirkus och i djurparker. Ändå har ett par händelser med skador på besökare i svenska djurparker orsakade av varg uppmärksammats bara det senaste året. Produktsäkerhetslagen innebär ju att Konsumentverket måste underrättas om farliga försäljningsobjekt och tjänster. Stora rovdjur är inte ofarliga.

Den svenska allemansrätten ger alla rätt och frihet att vara i naturen. En frihet som inte får bli till ofrihet för andra. Allemansrätten kräver ansvar och gott omdöme. Vi får inte skada natur och djurliv, och vi måste visa hänsyn till markägare och till andra människor ute i naturen. Rovdjursturism kan innebära intressekonflikter mellan den som driver en sådan verksamhet och friluftsutövare, såväl jägare och bärplockare som vandrare och orienterare. Konflikt med andra verksamheter som fåbodbruk och skogsbruk kan också förekomma.

En ökning av rovdjursturism innebär också ökat antal möjliga möten mellan människor och rovdjur. Därmed ökar också risken för möten som leder till angrepp på människor. Vid angrepp på eller hot mot människor innebär även angreppet en risk för utarmning av mångfalden därför att djuret måste avlivas. Habituering är ett ord inlånat från franskan som betyder "vänja sig", "bli van". Ordet används för att beskriva fenomenet att rovdjur vänjer sig vid att det går att äta även sådant som luktar människa - något som efterhand kan föra med sig att rovdjuret förväntar sig att människan även ska tillhandahålla föda. Åtling medför en habituering som ändrar björnens naturliga beteende. Den tid och det sätt som björnen söker föda förändras. Björnen kan förknippa människolukt med mat och då bli mindre skygg för människor, vilket kan leda till att den också dras närmare bebyggelse och börjar söka föda i sopor. Vid användning av åtel finns dessutom risk för spridning av sjukdomar om smittat animaliskt avfall används samt risk för nedskräpning och annan påverkan av miljön. Fåglar är svårkontrollerade smittospridare.

Svensk Rovdjursturism lägger ut mat för att locka och binda björnar till sin visningslokal. Man lägger ut frukt, limpor och yogurt, men korpar tar mycket av åteln. Man vill därför lägga ut en större mängd mat, och framförallt animalisk åtel, så att maten finns kvar under längre tid. Dessutom är det svårt att locka björnar till åtelplatserna enbart med vegetabilisk åtel på sommaren när de vilda bären mognat. Länsstyrelsen kan medge undantag när det gäller användning av animaliska biprodukter i enlighet med artikel 23 i förordning (EG) nr 1774/2002 om användningen gäller vilda djur vars kött inte är avsett som livsmedel. Detta innebär att animaliska biprodukter inte kan användas för att locka björn eftersom det bedrivs jakt på björn och köttet från den tillvaratas som livsmedel.

Den medvetna habitueringen av en grupp björnar som i övrigt får leva utan kontroll av dem som skapat ett betingat beteende hos dem är diskutabel. Det kan ifrågasättas om den formen av djurhållning kan förenas med art- och habitatdirektivet. Det är intressant att få veta hur utfärdaren av svenska verksamhetstillstånd resonerar när den tillåter denna typ av förevisning av djur. Man frågar sig exempelvis vilken slags beredskap för återanpassning till naturligt beteende tillståndsgivaren begär som garanti mot störningar ifall rörelsen med habituerade djur måste avvecklas och en grupp habituerade brunbjörnar lämnas åt sig själva.

Miljöbalkens 8 kap, 1 §, behandlar föreskrifter om förbud att inom landet eller del av landet döda, skada, fånga eller störa vilt levande djur o.s.v. Artskyddsförordningen tar upp vilka djur som generellt inte får störas och dit hör stora rovdjur. Synonymer till ”störa” är ord som besvära, oroa, vålla omak och avbryta. Det kan betyda att i den stund mänsklig aktivitet sker som påverkar och får till följd att en varg, björn eller annat djur avbryter sin avsiktliga bana så har människan stört djuret. Detta är en bedömningsfråga och regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer gör bedömningen. Enligt kapitlets 4 § gäller bedömningen även förevisning av djur.

2010-11-01

Frågor

Jordbruksverket framstår som mest styrande myndighet i de sammanhang PM berör. Med anledning av vad som framförs där önskas Jordbruksverkets svar på följande frågor:

1. Vilken laglig grund krävs av ett företag som Svensk Rovdjursturism för sin disposition av de björnar som förevisas? Markrätt, jakträtt, allemansrätt ...?
2. Hur definieras lagenligt en anläggning av det slag företaget använder för förevisning av *Ursus arctos*, brunbjörn?
3. Vilka tillstånd krävs för att få driva en anläggning av aktuellt slag i Sverige?
4. Vilka andra tillstånd är önskvärda för att tillgodose vårt samhälles övriga intressen?
5. Vad innebär i detta sammanhang artskyddstillstånd?
6. Vad innebär i detta sammanhang verksamhetstillstånd?
7. Vad innebär i detta sammanhang djurskyddstillstånd?
8. Hur tillgodoser företaget försiktighetsprincipen?
9. Hur tillgodoser företaget CITES-konventionen?
10. Hur tillgodoser företaget miljöbalkens krav?
11. Hur tillgodoser företaget artskyddsförordningen?
12. Hur tillgodoser företaget djurskyddslagstiftningen?
13. Hur tillgodoser företaget jaktlagstiftningen?
14. Hur tillgodoser företaget miljölagstiftningen?
15. Hur tillgodoser företaget livsmedelslagstiftningen?
16. Hur tillgodoser företaget produktsäkerhetslagen?
17. Hur tillgodoser företaget EU:s regelverk och EG:s förordningar?
18. Hur kompenserar företaget sin inskränkning av allemansrätten?
19. Vilka länder har rovdjursturism med förhållanden jämförbara med de i Gävleborgs län?
20. Är seminariet i Järvsö den 9 november meningsfullt på så sätt att regelverket kring förevisning av vilda djur i fritt tillstånd är så okomplicerad att verksamheten idag är tänkbar för utveckling av landsbygdsföretagandet i landet?
21. Hur garanteras enhetlig behandling av ansökningar om rovdjursturism i Sverige?

Anser Jordbruksverket att annan myndighet har större kompetens att besvara någon fråga ber vi Jordbruksverket hämta svar därifrån och förmedla detta.

GÄVLEBORS FÄBODFÖRENING